

## Proloog.

1. pilt. Väljak Aquilejas, linnas, mille Attila on vallutanud. Funnid ja nende liitlased ülistavad oma jumalat ja oma kuningat. Bretoonist ori Uldino toob Attila juurde rühma vangid võetud itaalia tütarlapsi, kes on lahingus aidanud oma isasid ja vendi. Nende seas on Aquileja üliku tütar Odabella, kes on pealt näinud oma isa surma ja usub, et langenud on ka ta armastatu Foresto. Attila on üllatatud Odabella ilust ja julgusest, ta lubab suuremeelselt täita kõik tütarlapse soovid. Odabella nõuab, et talle antaks mõõk, ta saab selle ja töötab kättemaksu.

Ilmub Rooma saadik, väejuht Aetius ja teeb Attilale ettepaneku sõlmida liit, tingimusel, et Itaalia jääb talle. Attila keeldub, uskudes, et vallutab omal jõul nii Itaalia kui terve maailma.

2. pilt. Foresto jõuab ühes teiste Aquileja põgenikega varjule eremiitide juurde. Ahastades Odabella saatuse ja varemisi kodumaa pärast, usub ta, et Itaalia saab jälle vabaks.

## I vaatus.

1. pilt. Mets Attila laagri juures. Mõeldes isale ja Forestole, ei saa Odabella und. Ilmub surnukspeetud Foresto, kes on Odabellat kaua otsinud. Leidnud tütarlapse vaenlaste laagrist, peab ta teda reeturiks. Odabella selgitab, et ta kavatseb surmata Attila, kelle usalduse ta on võitnud — korrata Juuditi tegu.

2. pilt. Attila laager. Attila ärkab, hirmunud unenäost, milles hiigelsuur rauk tõkestanud tema tee Rooma. Samas kogub ta end ja annab oma vägedele käsu alustada liikumist Rooma peale.

Eemalt kuuldu laulu. Laagrisse ilmub laste ja noorte neidude saatel vana roomlane Leo, kelles Attila õudusega tunneb ära rauga oma unenäost. Leo hoiatab Attilat tungimast Rooma, linna, mis on taeva kaitse all. Attila kaotab meeleskindluse ja rünnak jääb ära.

## II vaatus.

1. pilt. Aetiuse laager Rooma lähistel. Väejuht on nõrkinud kirja üle, milles noor keiser Valentinianus käsib tal vaherahu ajaks tulla Rooma. Aetius unistab ise valitsejaks saamisest, uskudes, et tema suudaks taastada Rooma kunagise võimsuse.

Salkkond hunne, kelle hulgas on hunniks rõivastunud Foresto, annab Aetiusele edasi Attila küllakutse. Jäänud Aetiusega kahekesi, teatab Foresto, et Attila tapetakse veel täna. Olgu Aetiuse sõdurid siis märguande peale valmis vaenlase laagrisse tungima.

2. pilt. Pidulaua Attila laagris. Attila tõrvitab külalislahkelt Aetiust, suhtudes üleolevalt vanade meeste ennustusse, et võõra laudakutsumine toob halba. Järsk tuuleil kustutab tuled. Pimeduses teatab Foresto Odabellale, et veinipeekris, mille Uldino peatselt Attilale ulatab, on mürk. Odabella aga on otsustanud, et Attila peab surema üksnes tema käe läbi, ja hoiatab Attilat. See viib raevu Foresto, kes tunnistab üles, et on mürgitanud veini. Odabella palub, et Attila jätkaks süüdlase ellu ja annaks kohtumõistmiseks tema kätte. Attila nõustub ja teeb teatavaks, et juba homme saab Odabella ta naiseks ja seejärel marsivad hunnide väed Rooma.

Odabella käsib Forestol põgeneda.

3. pilt. Mets Attila laagri lähistel. Uldinolt saab Foresto teada, et käimas on Attila ja Odabella pulmatsereemoonia, ja usub, et Odabella on ta reetnud. Aetius soovib tal end vaos hoida ja mõelda Rooma vägedele, kes on valmis Attilat ründama. Tuleb pulmatelgist põgenenud Odabella; peagi järgneb talle Attila, kes nüüd leiab end silmitsi kolme vaenlasega. Surmates Attila viib Odabella täide oma lootuse isa eest kätte maksta.

ATTILA

«Attila», oma üheksanda ooperi kirjutas Verdi 33-aastasena, pärast «Ernanit» (1844) ja enne «Macbethi» (1847). «Attila» esietendus 17. märtsil 1846. a. Veneetsias ja jõudis peatselt lavale ka teistes Itaalia ooperiteatrites. Nagu peaaegu kõik Verdi varased ooperid, kutsus teos oma patriotliku süžee ja dramaatilise muusikaga Austria-Ungari ülemvõimule alluvas Itaalias esile vaimustuspuhangu.

Meie sajandil vajus «Attila» Verdi hilisemate meistriteoste kõrval unustusse, kuni jõudis 1960. a. lavale Šveitsis. Viimastel aastatel on «Attila» lavastatud mitmes teatris, ka Milaano «La Scalas» (1975). Nõukogude Liidus on «Attila» käesolev lavastus esmakordne.

GUDRUUN





ATTILA JA ST. LEO KOHTUMINE. Raifaeli fresko.  
(Ajalooline Attila kohtus teepoolest paavst Leo I-ga. Ooperis on paavst Leost saanud lihtsalt «vana roomlane» ilmselt teensuurimouete föttu)

## ATTILA. AJALUGU...

**Attila** (surn. 453. a.) — hunnide hõimuliidu juht (434—453); Pannoonias resideerides laiendas hunnide võimu Volgast ja Kaukaasiast Reinini ning Taanist Doonauni; 451. a. tungis Galliasse, sai Katalaunia lahingus lüüa ja taandus Pannooniasse; 452. a. laastas Itaaliat.

**hunnid** — mitmed Aasia päritolu, keeleliselt ja antropoloogiliselt erinevad karjakasvatajate hõimuliidud. Esimest korda mainitud hiina allikais III saj. e. m. a. Ida-Euroopa steppidesse tungisid hunnid IV saj. m. a. j., alistasid alaanid, goodid ja sarmaadid ning asusid Volga ja Doonau vahelisele alale. Nende rändhordide laastamisest tekkinud paanika andis tõuke Suurele rahvasterändamisele. Suurima võimsuse saavutas Attila juhitud hunnide hõimuliit V sajandil. Pärast Attila surma lagunes hunnide liit, osa hunne hukkus võitluses, osa sulas kujunevate Ida-Euroopa rahvaste hulka (albulgaarlased, tšuvašid, kasaarid jt.).

**Aetius** [ae:tsius], Flavius (u. 390 — 21. IX 454) — Lääne-Rooma väejuht ja tegelik valitseja aastast 434; kaitses edukalt riiki germaanlaste vastu, võitis hunne Katalaunia väljadel 451. a. Langes keiser Valentinianus III kätte läbi.

...Harilikult lõikavad hunnid vastsündinud poisikeste põskedesse ja lõua otsa haavad, et sinna ei kasvaks habet. Seepärast puudub nende habemeta nügudel mehelik ilme, mis teeb noormehed meesteks ja on uhkuseks hallpeadele. Nad on tüsedad, madalavõitu kasvu, jämeda pea ja laiade õlgadega. Nende näovärv on kollakaspruun, silmad väikesed ja mustad, istuvad sügavalt näos, mida ehivad kõrged põsenukid. Hunnide välimus tuletab meelde pigem kahejalgseid elukaid või kõhmakaid sillaposte kui inimesi. Nende välimus on üldse väga kole. Nad on nii vastupidavad, et saavad läbi tuletä ja peenemate tarbeaineteta. Nad toituvad taimede juurtest ja kõigi loomade toorest lihast, mida enne tarvitamist mõnda aega hoiavad hobuste seljas šadula all, et liha muutuks veidi pehmemaks. Inimeste elamuist hoiduvad nad kõrvale nagu haudadest ega oska ehitada isegi pilliroost onne. Hunnid hulguvad vahetpidamata mägedes, steppides ja metsades ning on harjunud juba maast-madalast kannatama külma, nälga ja janu. Oma rõivad valmistavad nad linasest riidest või stepihiirte nahkadest. Sama rõivastust kannavad nad nii kodus kui ka väljaspool seda ega muretse endale uut enne, kui vanad rübalatena liikmeilt maha varisevad. Peas on neil loomanahkadest valmistatud mütsid. Oma karvased jalad mähivad nad kitsenahkadesse; oskamatult valmistatud jalanõud takistavad neid vabalt liikumast. Seepärast on nad lahingus jalaväelastena väga saamatud, kuid seda osavamad oma inetute, kuid vastupidavate hobuste seljas, kellega nad on nagu kokku kasvanud. Nad on hobuste seljas öösel ja päeval, ostavad ja müüvad, söövad ja joovad, isegi magavad ja näevad und hobuste seljas istudes. Nad peavad ka oma koosolekuid ja nõupidamisi hobuste seljas.

Marcellinuse (u. 330—400 m. a. j.) kroonika.

## ... JA FANTAASIAT.

**GUDRUUN:** «Mul nõuks on nüüd Attilale avaldada, ei kavatse varjata Griimhildri tütar; vähe kosutab see sind küll, Atli, kui kuuled: löid liikvele häda, kui mu vennad hukkasid.



Väga harva sain magada, sealtpedale kui murti nad,  
sulle midagi mainisin, nüüd sulle meenutan:  
«On hommik,» nii ütlesid, seda mäletan hästi —  
nüüd on saabunud õhtu, samu sõnu sa kuuled mult.

Oled kaotanud pojad — et see nii pidi juhtuma!  
Nende kolbad, tea seda, on kannudeks laual sul,  
sulle segasin joogi, et verd sai veel sekka.

Nende südamed võtsin ma, hoidsin vardaga tulel,  
sulle tõin ma nad, öeldes, et on vasika omad;  
selle roa sõid üksi, alles raasu ei jätnud,  
ahnesti järasid, oma hambaid uskudes.

Oma lapsi nüüd tunned sa, see on täbaraim tundmine;  
oma osa oskan ma ega uhkusta sellega.»

ATLI: «Olid vihal, Gudruun, et võisid nii teha:  
oma laste verd minu joogisse valada!  
Sa puhkasid sugupuule, ja just seda ei tohi!  
Jätsid kasinalt ruumi mulle kurjuste vahele.»

GUDRUUN: «On üksainus soov veel, et tappa sind ennast, —  
kust võtta see halbust, mida sihuke väärrib? ...»

Islandi eepos «VANEM EDDA».

... Puhub külm tuul, mille iilid raevuka jõuga poodute jalgu õõtsutavad, kes  
roomlaste leeri ümbruse puudel sadadena kõlguvad. Need kõik on barbarid, kes  
pole tahtnud keisri teenistusse astuda, või siis talupojad, kes tõrkusid oma hobuseid  
sõjaväele loovutamast. Ent Aetius ei karda tuult ega külma — Traustila ronib  
kõrge laua otsa ja valab oma isanda pähe terve kannutäie jäist vett. Magister  
utriusque militae puristab nagu hobune, võtab siis noorukilt suure tüki karedat  
valget kangast, millesse mähib enda otsekui toogasse, ja hõikab äkki nagu maa alt  
ilmunud pasunamehele:

«Äratada! Tunni aja pärast tee!»

T. Parnicki, «Aetius, viimne roomlane»

... Pärast lõunat lamas Attila korjus juba turuplatsil, kõrgel asemel hõbetähte-  
dega ilustatud musta siidtelgi all. Telgi küljed olid üles keeratud, et rahvas näeks  
õilsat laipa.

Ulempreestrid ohverdasid surnuaseme taga musta hobuse ja pime Kaama küsis  
rahasse läinud hunnide vaimudelt, kuidas Attila maamulda matta.

«Pandagu kolmekordsesse kirstu», oli vastus. «Esimene kirst olgu kullast nagu  
päikesekiir, sest tema oli hunnide päike. Teine kirst olgu hõbedast, mis nagu saba-  
tähe avali tiivad, sest tema oli maailmale otsekui sabaga täht. Kolmas kirst olgu  
terasene raud, sest ta oli tugev otsekui terasene raud.»

Kuni kirstud valmisid, arutasid isandad ood läbi, kuhu Attila tuleks maamulda  
viia. Sest hunnid on rändrahvas, ja võib-olla tõuseb mõni kuningas, kes viib oma  
rahva teise riiki, nagu pereheitvad mesilased lendavad teise paika. Võib ka olla,  
ei rohkearvuliste liitlaste seast kerkib mõni vargavägi, kes himustab endale kuld-  
kirstu. Võib sündida seegi, et aastasadade pärast tõuseb taas uus tugev rahvatõug,  
kes kuld-kirstu maa seest välja kaevab.

Vana Kaama vastas taevase kaitselmuse järgi: «Tisza on täis tillukesti saari.  
Uhes paigas, kus jõeharu õige kitsuke, lastagu vesi jõesängist kõrvale. Sinna kae-  
vatagu haud, õige sügav, ning kaevatagu laiemaks ka jõesäng, et see jääks siis  
peavooluks. Kui siis kuningas juba maetud, lastagu vesi jälle tagasi. Aegade kestel  
hääbub mälestus, jõemuda matab haa, pärast ei tea enam keegi, kuhu on maetud  
Attila.»

G. Gardonyi, «Nägematu inimene»



Lavastusala juhataja — ÜLO MATESEN

Dekoratsiooniala juhataja — ELSA MÄNDSALU

Kostüümiala juhataja — LEIDA TALLO

Valgustusala juhataja — EVALD RADIK

Grimm ja parukad — ILLI-ANN KALE

Rekvisiidiala juhataja — META KALT

Kunstnik-butafor — VÄINO VAHTRIK

Pealavameister — HEINO LILLIPUU

Hind 20 kop.

Trükikoda „Õhtuleht“, Tallinn. Tell. 991. IV 1979. Tiraaž 5000.